

Микола Ланге

ЛАНГЕ Микола Миколайович (12/24.03.1858 — 15.02.1921) — психолог і філософ. Народився у С.-Петербурзі. Після закінчення С.-Петербурзького ун-ту (1882) працював у психол. лабораторії Вундта в Ляйпцигу (з 1883). У 1888—1921 рр. — професор каф. філософії Новоросійського (Одеського) ун-ту, де заснував експериментальну психол. лабораторію. Захистив магістерську (“Історія моральних ідей XIX ст.”) і докторську (“Психол. дослідження”) дисертації. Ініціатор і перший директор одеських Вищих жіночих курсів (1904), засновник Одеського Філософ. тов-ва.

Відомий науковець, Л. залишив значний слід у розвитку вітчизняної психології. Досвідчений експериментатор, який довів шаблінний характер сприйняття і сформулював закон перцепції, важливий для розуміння єдності чуттєвого і логічного у пізнанні, розробив моторну теорію уваги. Л. глибоко усвідомлював необхідність розвитку теоретичної психології. Підготовлена до друку його праця “Критичні основи психології” (1914) містить спробу систематичної розробки психол. науки на ґрунті теорії взаємодії.

У науковому доробку Л. — російськомовний переклад “Першої аналітики” Арістотеля (1894).

Спадщина Л., як друкована, так і рукописна, ще й досі ґрунтовно не досліджена.

Твори Л.: Beitrage zur Theorie der sinnlichen Aufmerksamkeit und der activen Apperception // Philosophische Studien v. Wundt.— 1888.— Bd. 4; История нравственных идей XIX в., критические очерки филос., социальных и религиозных теорий нравственности. Ч. 1. Немецкие учения.— СПб., 1888; О действии гашиша // ВФ и П. — 1889.— Кн. 1; Элементы воли // Там само.— 1890.— Кн. 4; Механизм внимания // Русск. школа.— 1891.— №1; Душа ребенка в первые годы жизни.— СПб., 1891; Психол. исследования. Закон перцепции. Теория волевого внимания.— О., 1893; Душевные движения.— СПб., 1896; Великие мыслители XIX в. Лекция 1. Кант и критика чистого разума.— О., 1901; Теория В. Вундта о начале мифа.— О., 1912; Психология.— М., 1914; Психический мир. Ч. 1. Теоретическая психология // Итоги науки в теории и практике.— М., 1914.— Т. 8; Учебник логики для гимназий и самообразования.— О., 1918.

Про нього див.: Челпанов Е. И. По поводу статей Н. Н. Ланге // ВФ и П. — 1891.— Кн. 7; Гордиевский М. И. Наукова і громадсько-педагогічна діяльність проф. М. М. Ланге // Записки Одесского наукового при ВУАН тов-ва. Секція педагогічна.— 1930.— №1 (збілюграфія праць Л.); Афанасьев Б. Г. Очерки истории русск. психологии XVIII и XIX вв.— М., 1947; Теплов Б. М. Осн. идеи в психол. трудах Н. Н. Ланге // ВП.— 1958.— №6; Шейн А. А. Об ист. оценке психол. концепции Н. Н. Ланге // Там само.— 1960.— №5; Ярошевский М. Г. История психологии.— М., 1985; Ромеице В. А. История психологии XIX — поч. XX ст.— К., 1995.

М. Ткачук

ЛЕСЕВИЧ Володимир Вікторович (15/27.01.1837 — 13/26.11.1905) — філософ і публіцист. Народився у с. Денисівці Лубенського повіту Полтавської губ. у дворянській родині. Навчався у Київ. гімназії та інженерному військовому училищі в С.-Петербурзі, після закінчення якого кілька років служив на Кавказі, брав участь у бойових діях. Після повернення до С.-Петербурга став слухачем Академії Генштабу, де затоваришував з П. Л. Лавровим, що відіграв значну роль у становленні філософії і політ. пріоритетів Л. По закінченні академії вийшов у відставку й оселився в родинному маєтку, де на власний кошт відкрив першу народну школу з укр. мовою викладання (невдовзі закриту місцевою адміністрацією). В 60-ті рр. жив у С.-Петербурзі, співробітничав з редакцією ж-лу “Отечественные записки”, де надрукував низку статей і рецензій. Під час закордонної подорожі познайомився з О. Герценом. Засуджений за причетність до революційного руху, в 1879—88 рр. жив на засланні (Єнісейськ, Красноярськ, Казань, Полтава, Твер). Після повернення до С.-Петербурга (1888) зближується з гуртком М. К. Михайловського і очолюваною ним редакцією ж-лу “Русск. богатство”, виступає з численними публікаціями. В 1897—98 рр., розірвавши стосунки з Михайловським, зосереджується на лекторській діяльності, їздить з публічними лекціями по південних провінційних містах Рос. імперії. 1901 року приєднується до протесту групи рос. письменників проти розгрому мі-

тингу на Казанській площі у С.-Петербурзі, його на 2 роки висилають зі столиці, до якої вже не повертається. Останні роки життя мешкає здебільшого за кордоном (Італія, Франція), читає лекції в Рос. Вищій Школі суспільних наук у Парижі, бере участь у Міжнародному соціол. конгресі. Помер і похований у Києві.

Розгортаючи філос. пошуки у напрямку позитивізму, Л. зазнав певної еволюції. Прихильник контівського позитивізму в 1868—77 рр., він поступово схиляється до синтезу позитивізму з неокантіанським критицизмом (1877—1900) і зупиняється на емпіріокритицизмі (від 1900 р.), в якому вбачає “наукову філософію”, відповідну сучасному розвитку науки й здатну суттєво сприяти розв’язанню суспільних проблем. В останні десятиріччя життя виявляє значний інтерес до буддистської релігії й рос. фольклору.

Спадщина Л. ще й досі не знайшла ґрунтовного дослідження.

Твори Л.: Что такое магия? // Луч.— Т. I.— СПб., 1866; Очерк развития идеи прогресса // Совр. обозрение.— 1868.— №4, 5; Философия истории на научной почве (очерк из истории культуры XIX в.) // Отечеств. записки.— 1869.— №1; Позитивизм после Конта // Там само.— 1869.— №4 (те саме в кн.: Русск. позитивизм: В. В. Лесевич, П. С. Юшкевич, А. А. Богданов.— СПб., 1995); Общие геологические вопросы и их решение // Там само.— 1870.— №7; Новейшая лит-ра позитивизма // Там само.— 1870.— №12; Характеристические черты развития философии и науки в средние века // Знание.— 1873.— №10, 12; Первые провозвестники позитивизма // Отечеств. записки.— 1873.— №12 (те саме в кн.: Русск. позитивизм: В. В. Лесевич, П. С. Юшкевич, А. А. Богданов.— СПб., 1995); Данте как мыслитель // Знание.— 1874.— №6, 7; Классики XIV и XV ст. // Там само.— 1874.— №12; Современная филос. лит-ра на Западе // Там само.— 1877.— №7; Опыт критического исследования основ начал позитивной философии.— СПб., 1877; Письма о научной философии.— СПб., 1878; Этюды и очерки.— СПб., 1886; Буддийский нравственный тип // Северный вестник.— 1886.— №5; Экскурсии в область психиатрии // Русск. мысль.— 1887.— №2, 3; Новейшие движения в буддизме, поддерживаемые и распространяемые европейцами // Там само.— 1887.— №8; Что такое научная философия // Там само.— 1888.— №1, 2, 11, 12, 1889.— №3, 10, 11; Религиозная свобода по эдиктам царя Асоки Великого // ВФ и П.— 1899.— Кн. 1; Где следует искать “настоящий буддизм”? // Там само.— 1890.— Кн. 3; Буддийские легенды и их соот-

ношение с буддийскими догматами.— О., 1902; Эмпириокритицизм как единственная научная точка зрения.— СПб., 1909; Собр. соч.: В 3 т.— М., 1915—17.

Про нього див.: Никитин П. (Ткачев П.). О пользе философии // Дело.— 1877.— №5 (те саме див.: Ткачев П. Н. Кладези мудрости рос. философов.— М., 1990); Де-Роберти Е. В. Русск. исследование о позитивизме // Знание.— 1877.— №4; Никитин П. (Ткачев П.) Кладези мудрости рос. философов // Дело.— 1878.— №10, 11 (те саме див.: Ткачев П. Н. Кладези мудрости рос. философов.— М., 1990); Козлов А. А. Нечто о “научной философии” и научном философе // Свое слово.— 1888.— №1, 2; В. К. Позитивизм в русск. лит-ре // Русск. богатство.— 1889.— №3, 4. Соловьев В. С. Письмо к редактору. О заслуге В. В. Лесевича для филос. образования в России // ВФ и П.— 1891.— Кн. 5; Колубовский Я. Материалы для истории философии в России. Лесевич В. В. // Там само.— 1891.— Кн. 8; Кареев Н. Памяти В. В. Лесевича. Ганейзер Е. В. Лесевич в письмах и воспоминаниях // Голос минувшего.— 1914.— №8; Журлиев М. В. Лесевич jako философ // Основа.— 1915.— Кн. III (уривки див.: Хроника-2000.— Вып. 37—38.— К., 2000); Звездина Л. А. В. В. Лесевич — представитель русск. позитивизма: Автореф. дис. ... канд. филос. наук.— Л., 1975; Шкурин П. С. Позитивизм в России XIX в.— М., 1980.

М. Ткачук

ЛЕСЯ УКРАЇНКА (Квітка-Косач Лариса Петрівна) (13/25.02.1871—19.07/01.08.1913) — поетеса, літ. критик, громадський і культурний діяч. Народилася в м. Новограді-Волинському (тепер Житомирської обл.) у дворянській родині. Через хворобливість освіти здобувала вдома. Її світогляд формувався під впливом надбань укр. культури, постійно актуалізовуваних у духовному житті родини і найближчого оточення, а також у спілкуванні з матір’ю-письменницею й дядьком М. Драгомановим, вірною ученицею якого Л. У. себе вважала. Дуже рано розпочала літ. діяльність; крім красного письменства, займалась літ. критикою і публіцистикою, перекладала, співробітничала з прогресивними рос., київ., галицькими і буковинськими періодичними виданнями. Жваво цікавилась гол. ідейними нуртами доби, але не ототожнювала себе з жодним із них. Спочатку, близька до галицького національно-демократичного руху, Л. У., не без впливу М. Драго-

Володимир Лесевич

Леся Українка